

Lintuharrastuksen perusteet

Kurssi aloitteleville lintuharrastajille

Virve Viertiö & Tringa ry

Syyskuu 2019

Materiaalien kuvat: Sampo Laukkanen (SL), Lauri Mäenpää (LM), Matti Rekilä (MR), Virve Viertiö (VV)

Tämä materiaali on tekijänoikeuksien alaista ja se on tarkoitettu vain Tringan lintukurssin käyttöön.

Materiaalin kopioiminen ja jakaminen on kielletty.

Tervetuloa kurssille!

Aloitus

- Kurssi sisältää 4 opetuskertaa sisätiloissa
 - To 5.9. klo 16-18
 - To 12.9. klo 17.30-19.30
 - To 19.9. klo 16-18 (LUOMUS)
 - To 26.9. klo 17.30-19.30
- Sekä 2 retkeä
 - La 14.9. klo 9-13 (LAAJALAHTI, ESPOO)
 - la 28.9. klo 10-14 (VANHANKAUPUNGINLAHTI, HKI)

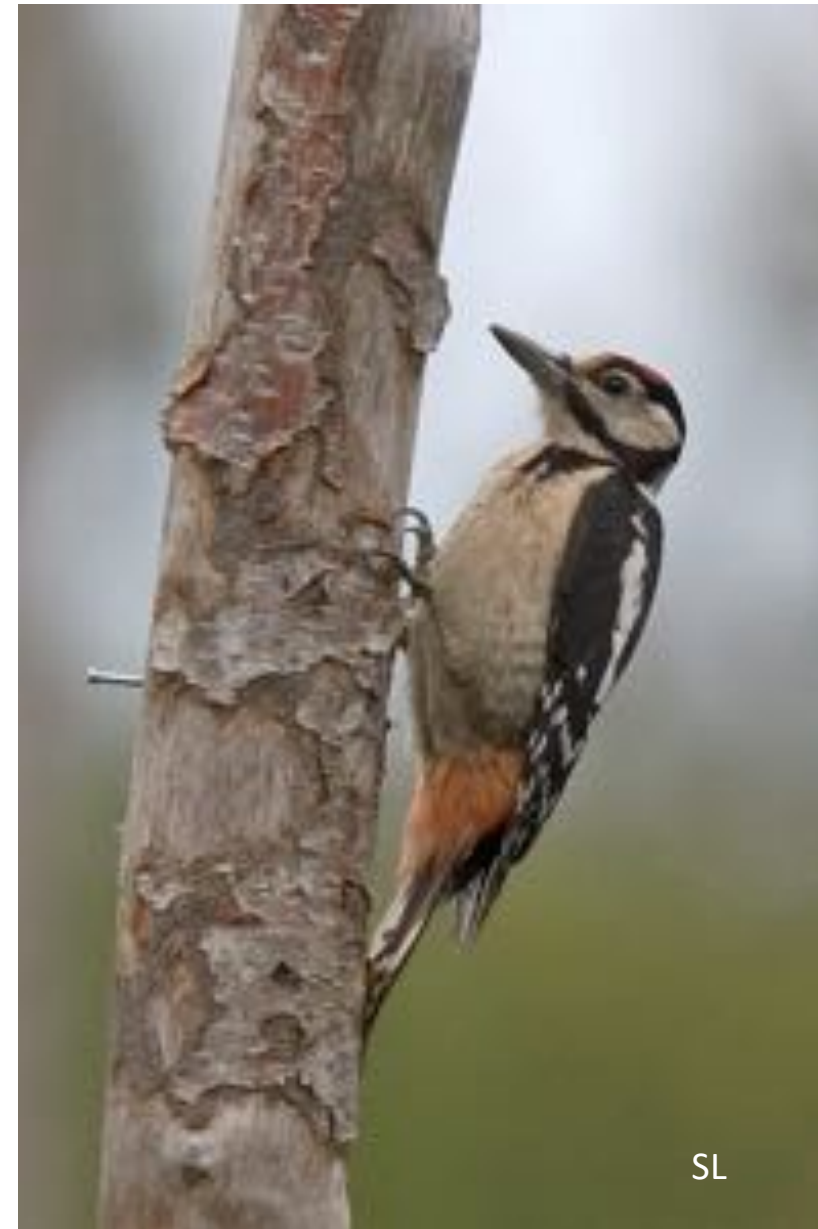
Sisällöt

1. Lintuharrastus, välineet ja retkeily
2. Tunnistaminen ja määrittäminen
3. RETKI Laajalahdelle
4. Vierailu Luonnontieteellisessä museossa
5. Lintujen ekologia ja suojelu
6. RETKI Vanhankaupunginlahdelle

Mitä jos retkipäiväksi luvataan kaatosadetta?

Toimintaperiaatteet

- Kunnioitetaan luontoa, lintuja ja toisia harrastajia
- Jokainen oppii omaa tahtia, kurssilla ei ole arviointia tai kisoja
- Etsitään itselle sopivaa tapaa harrastaa

Tapoja harrastaa lintuja?

- Lintujen tunnistaminen ja niiden puuhien seuraaminen omassa pihassa, mökillä, matkoilla
- Havaintojen kirjaaminen ja vertailu vuosien välillä
- Pinnaskaba, rallit
- Määrityksen harjoittelu, uusien lajien opettelu
- Talviruokinta
- Lintujen suojelu vapaaehtoistyönä
- Pönttöjen ripustus ja ylläpito
- Rengastus
- Laskennat
- Linturetkeily omaksi iloksi tai ystävien kanssa
- Luontokasvatus lintujen avulla
- Lintujen seuraaminen luontoharrastuksen osana
- Tietyn linturyhmän seuraaminen tai tietyn vuodenajan lintujen seuraaminen
- Valokuvaus
- Piirtäminen
- Tutkimus vapaaehtoisena
- Havaintojen kerääminen valtakunnalliseen tietokantaan
- Muut tavat, esim?

Ennakkokysely

Mikä kurssin ohjelmassa kiinnosti?

- Lintujen tunnistaminen
- Ekologia ja suojelu
- Muiden harrastajien tapaaminen
- Harrastusvälineet

Ennakkokysely

Minkä koet haasteelliseksi lintuharrastuksessa?

- Äänet, laulut
- Pienet (ruskeat) linnut
- Mihin pitää kiinnittää huomiota tunnistustilanteessa?
- Retkipaikkojen saavutettavuus ilman autoa
- Kiikarin valinta

Miksi linnut kiinnostavat meitä?

- *Mikä meitä kiehtoo linnuissa, miksi kukakin on alkanut harrastaa lintuja?*
- Keskustellaan 3-4 hlön ryhmissä
- Kootaan yhdessä vastauksia

Lintujen havainnoiminen

- Omassa pihapiirissä
- Tunnetut lintupaikat ja tornit
- Muuton seuranta: niemet, salmet, kannakset, pellot ja levähdyspaikat kuten pellot, kosteikot
- Linnun löytäminen kiikarilla
- Linnun houkuttelu äänillä (muista vastuullisuus!)
- Kukin laji löytyy pesimäaikana sille tyypillisestä ympäristöstä, mutta muutolla voivat löytyä yllättävistäkin paikoista
 - Tutustu kiinnostavien lajien elinympäristöihin!

Havainnointiaika

- Vuorokaudenajat:
 - Yleensä aamut parhaita ympäri vuoden
 - pöllöjen soidin: ilta- ja aamuyö
 - Haukat: keskipäivä, iltapäivä, jolloin sopivia ilmavirtauksia
 - Kevät- ja kesäöinä yölaulajat
- Sää
 - Muuttosäätiedote BirdLife
 - Sää voi olla liian hyvä! Hyvällä säällä muuttajat eivät pysähdy, linnut lepäilevät
 - Huono sää ”pudottaa” lintuja muutolta
 - Kirpeiden talvipäivien jälkeen ruokinnalla käy kuhina
 - Kova tuuli haittaa tarkkailua kiikarilla ja äänten kuulemista

Pesinnän havainnointi

- Älä häiritse pesintää! Monet linnut lentävät tuhansia kilometrejä pesimään Sinun kotipihallasi, kunnioita urakkaa!
- Älä soita atrappeja, ota poikasia kiinni, valokuvaa liian läheltä tm.
- Pesinnät ja pesinnän onnistuminen ovat arvokkaita havaintoja!
- Ks esim. Pönttöbongaus, Birdlife

Muuton havainnointi, stajaus

- Suuntaa hyvälle muuttopaikoille (muuttoreitit) tai levähdyspaikoille
- Selvitä eri lajien aikatauluja, niin tiedät milloin niitä kannattaa etsiä!
- Seipiö avuksi, ehkä kaukoputki
- Riittävästi lämpimiä vaatteita ja eväitä!
- Miten erotan muuttavan ja kiertelevän linnun?

Harrastajaslangia

- Bongaus/bongata/bongari: havainto, jonka olet saanut tarkan vinkin perusteella
- Pinna: lintulajista kerättävä piste
 - Vuodari: vuosipinna, ensi kertaa tänä vuonna näkemäsi laji
 - Elis: elämäpinna, ensi kertaa näkemäsi laji (Suomi-elis jne.)
- Staijaus: seurata paikallaan ollen muuttoa tai lintujen liikkumista
- Habitus: Linnun muoto ja liikkumistapa
- Havis: havainto (havaintovihko)
- Keli: sää
- Tippua: lintu laskeutuu tai häviää puustoon, >> tiputuskeli
- Kompata: pelottaa linnut lentoon esim. pellosta, ei tule tehdä turhaan, vain laskennoissa
- Linturalli: havaintokisa
- Ässä: linturallissa laji, jota muut joukkueet eivät havainneet
- Rari: harvinainen lintu
- Nuijata: ei huomaa jotakin lintua, jonka muut huomaavat / ei onnistu määrittämisessä
- Orni: lintuharrastaja
- Putki: kaukoputki
- Ruderaatti: joutomaa
- Koovee: kalenterivuosi, käytetään iänmäärittämisessä
- Lisäksi linnuista on käytössä tieteellisten nimien lyhenteitä ja lempinimiä, joita jotkut lintuharrastajat käyttävät joskus ymmärtämättä, että keskustelukaveri ei niitä tiedä.
- valkkari: valkoposkihanhi
- kura: kulorastas
- lullula: kangaskiuru
- carduelis: lajiryhmä viherpeippo, -varpunen, hemppo, tilki, urpiainen

Välineet

- Tunnistusoppaat
- Kiikarit, kaukoputki
- Muistikirja
- Tiira-järjestelmä

Tunnistusoppaat

- Hyvän tunnistusoppaan ominaisuuksia:
 - Selkeät yksityiskohtaiset kuvat, mieluiten piirroskuvat
 - Kuvat koiraasta, naaraasta ja nuoresta linnusta
 - Riittävän laaja lajisto, ei kuitenkaan liikaa
 - Riittävät esiintymistiedot (missä päin Suomea, vuodenaika, tyyppillinen habitaatti)
- Äänitteet samassa tai erikseen
- Harkitse myös puhelimeen opasta! (Huom! Ethän häiritse maastossa lintuja soittamalla niiden ääniä!)

Kiikarit

Hyvät peruslintukiikarit

- + Selkeä kuva: helppo löytää lintu ja nähdä tuntomerkit
- + Nopeuttaa oppimista
- + Yleensä kestää hyvin pieniä kolhuja ja säätä

- Hinta, alkaen n. 300 e
- Paino, ei aina mukana

Pienikokoiset retkeilykiikarit

- + Edullinen
- + Kevyt, helppo kantaa mukana
- + Löytyy usein jo mökiltä tms.

- Kuva heikkolaatuinen, vaikeuttaa tunnistusta
- Kapea näkökenttä vaikeuttaa linnun löytämistä
- Kestää huonommin kolhuja ja säätä

Kiikarit, valinta

- Suurennos x etulinssin halkaisija milleinä
 - Esim. 8x40, 8x42, 10x42 tai 10x50
- Näkökenttä asteina tai metreinä tuhannen metrin päässä
 - 8x suurennoksessa 6,5-7 astetta, km päässä 120-140m, 10x suurennoksessa 100-120 m
- Mitä saa rahalla: laajempi näkökenttä, selkeämmät värit, vähemmän tarkennustarvetta, parempi erottelukyky hämärässä, alas kierrettävät silmäsuojat (katselu silmälaseilla onnistuu), kolhunkestävyys, vesitiiviys, keveys
- Luota omaan silmään ja tuntumaan!

Kiikarit, käyttö

- Säättäminen
 - Sulje oikea silmä ja tarkenna kuva
 - Avaa oikea ja sulje vasen
 - Sääda oikeanpuoleisen okulaarin diopterisäätimellä kuva tarkaksi. Sen jälkeen ei tarvitse enää koskea!
 - Kuvan pitäisi olla nyt terävä!
- Huolla kiikariasi: mikrokuituliina ja erikoispuhdistusaine, hiekka ja roskat pitää aina puhaltaa pois, esim. paineilmapullo
- Suojaa aina okulaarilinssit ja etulinssit naarmuilta (oksat, terävät esineet repussa)
 - okulaariläppä tärkeä lisävaruste
- Vähemmän tärinää ja niskakipuja: seipiö!

Kaukoputki, videopää ja jalusta

- Uusi ulottuvuus harrastukseen
- Helpottaa lintujen opettelua, kun voi havainnoida kaukana paikallaan pysyviä lintuja
- Vakaa kuva ja suuri suurennos (15-90, riippuen okulaarista)
- Perushyvä kaukoputki + hyvä videopää + hyvä jalusta
- Etsi käytettyjä!
- Tai kamera, nopeuttaa oppimista, helpottaa määrittämistä erityisesti nopeissa tilanteissa ja pienissä ruskeissa linnuissa!

Muistikirja

- Harjoitellaan kirjoittamaan havainnoista olennaiset tiedot ylös:
- Pvm ja paikka
- Laji1
 - Lukumäärä
 - Koiraita/naaraita
 - Ikä ja puku
 - Tila: paikallinen/muuttava (suunta), näkö/äänihavainto
 - Klo esim. klo 15-17
 - Lisätietoja: esim. pesintä, poikue, muita huomioita
- Laji 2
 - Jne.

Lyhenteitä muistiinpanoja varten

- Koiras = k
- Naaras = n
- Ikä:
 - 1kv = samana vuonna syntynyt lintu
 - 2kv = edellisenä vuonna syntynyt (toisella kalenterivuodella oleva)
 - pp = pesäpoikanen
 - pm = maastopoikanen (ei vielä täydellistä lentokykyä)
- Puku:
 - ad = lintu on puvussa, joka ei enää myöhemmissä sulkasadoissa muutu "aikuisemmaksi"
 - jp = juhlapuku
 - tp = talvipuku (juhlapuvun vastakohta)
 - n-puk = naaraspukuinen

Lyhenteitä muistiinpanoja varten

- Tila:
 - ä = ääntelevä (ei nähty)
 - Ä = laulava tai muuten reviiriä kuuluttava (ei nähty)
 - än = ääntelevä lintu, joka on myös nähty
 - Än = laulava tai muuten reviiriä kuuluttava lintu, joka on myös nähty
 - p = paikallinen
 - m = muuttava (selvästi muuttavat tai muut samaan tapaan liikkuvat linnut)
 - Lisäksi E = itä, NE = koillinen jne.
 - lask = lintu laskeutui muutolta, saapui
 - nous = lintu nousi lentoon, lähti muutolle
 - kiert = kiertelevä (lintu liikkuu sinne tänne, selvää suuntaa ei todettavissa)

Merkitse havainto:

Pvm, Kunta, Alue, Tarkka sijainti

Lintulaji, lukumäärä, koiraita/naaraita, (ikä ja puku), tila (paikallinen/muuttava) (näkö-
vai äänihavainto), klo, lisätietoja

Laji, lkm, k/n, ikä, p/m/kiert, n/ä, klo, muuta

Esim.

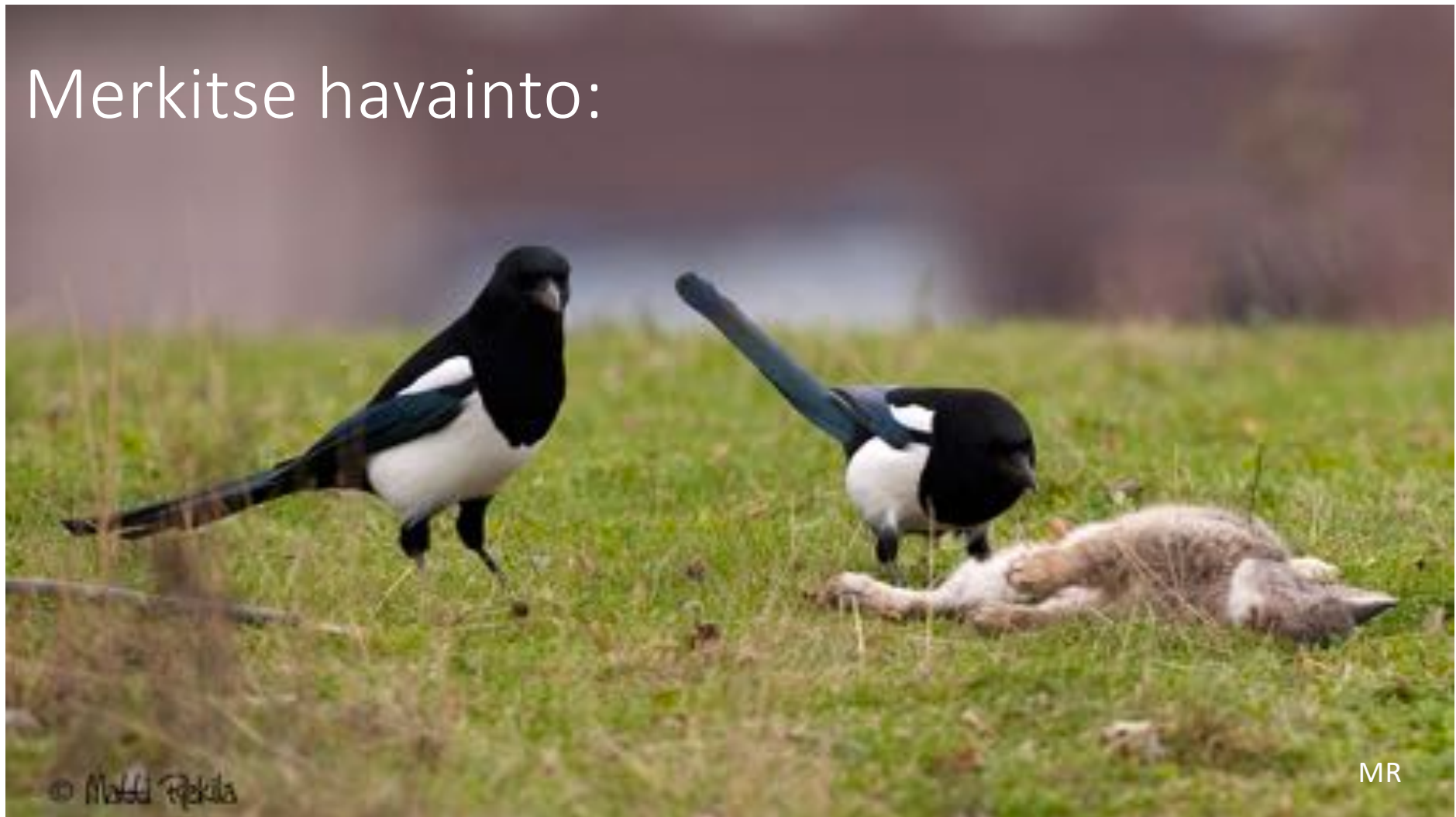
15.8.19 Helsinki, Pornaistenniemi, pitkosten alkupää

Talitiainen, 5, nuoria, p, än, klo 13, poikue kierteli koivikossa

1.9.19 Espoo, Maarin torni

Suokukko, 10, 3k 7n, tp (talvipuku), m SW, n, klo 9

Merkitse havainto:

Pvm, Helsinki, Viikki, laidun
Harakka, 2, p, nä, klo 13, kanin haaskalla

Merkitse havainto:

Pvm, Espoo, Nuuksio, Haukkalampi
Sinitiainen, 1, p, n, klo 10

Merkitse havainto:

Pvm, Espoo, Ruukinranta, venesatama

Isokoskelo, 1n 9 poikasta (pm/pull), p, n, klo 12, poikue venelaiturilla

Merkitse havainto:

Pvm, Helsinki, Viikki, Hakalan torni

Varpuspöllö, 1, p, klo 7, nökötti vanhassa männyssä aamuhämärässä

Merkitse havainto:

Pvm, Kirkkonummi, Degerby, pellot

Kurki, 3 ad 4 nuorta (imm/juv/1kv), lask tai m S, nä, klo 15

Merkitse havainto:

Pvm, Kirkkonummi, Porkkala, rantakalliot
Valkoposkihanhi, 8, ad, kiert tai m S, nä, klo 8

Tiira-järjestelmä

- Ohjeet Tiiraan Tringan sivuilta
- Rekisteröityneenä laajemmat hakumahdollisuudet

Lintuharrastajan kalenteri

- Tammikuu
 - Linturuokinnat
 - Merijään reunalla vesilintuja, urpiaisia koivikoissa, koskikaroja joilla
 - Pihabongaus!
 - Etelässä usein pöllöhavaintoja päivisinkin
- Helmikuu
 - Kevätmuutto alkaa! Harmaalokki, laulujoutsen, pulmunen, uuttukyyhky
 - Pöllöjen soidin alkaa
 - Opettele ääniä viimeistään nyt!

Lintuharrastajan kalenteri

- Maaliskuu

- Pöllöretket (Tiira apuna)
- Tiasten laulua, teeren soidin, tikkojen reviirikoputukset
- Rannikkoseudulla ja pelloilla ensimmäiset muuttoparvet (aikataulu kevään lämpötilojen mukaan)
 - Pellot: Kiuru, töyhtöhyppä, kottarainen
 - Sulapaikat: telkkä, isokoskelo, sinisorsa, laulujoutsen

- Huhtikuu

- Peipot, rastaat, kurjet, hanhet, petolinnut
- Merialueet, kosteikot, pellot, rannat
- Loppukuusta kahlaajat, tiirat, haarapääskyt
- Aamukonsertit alkavat voimistua, uusia lajeja päivittäin!

Lintuharrastajan kalenteri

- Toukokuu
 - Hurja kevät, yhtäkkiä lintuja on ihan kaikkialla
 - Kertut, uunilinnut
 - Tornien taisto, Lasten lintuviikko
 - Arktika loppukuusta itäisellä Suomenlahdella
 - Aamu-, ilta- ja yökonsertit, kannattaa herätä aikaisin ja mennä kuuntelemaan
- Kesäkuu
 - Pesimätouhut kiivaimmillaan
 - Pönttöbongaus
 - Yölaulajaretket: lehdot, kosteikot, lintujärvet
 - Tunturiretkelle?
 - Ensimmäiset kahlaajat paluumuutolle (isokuovi, mustaviklo)

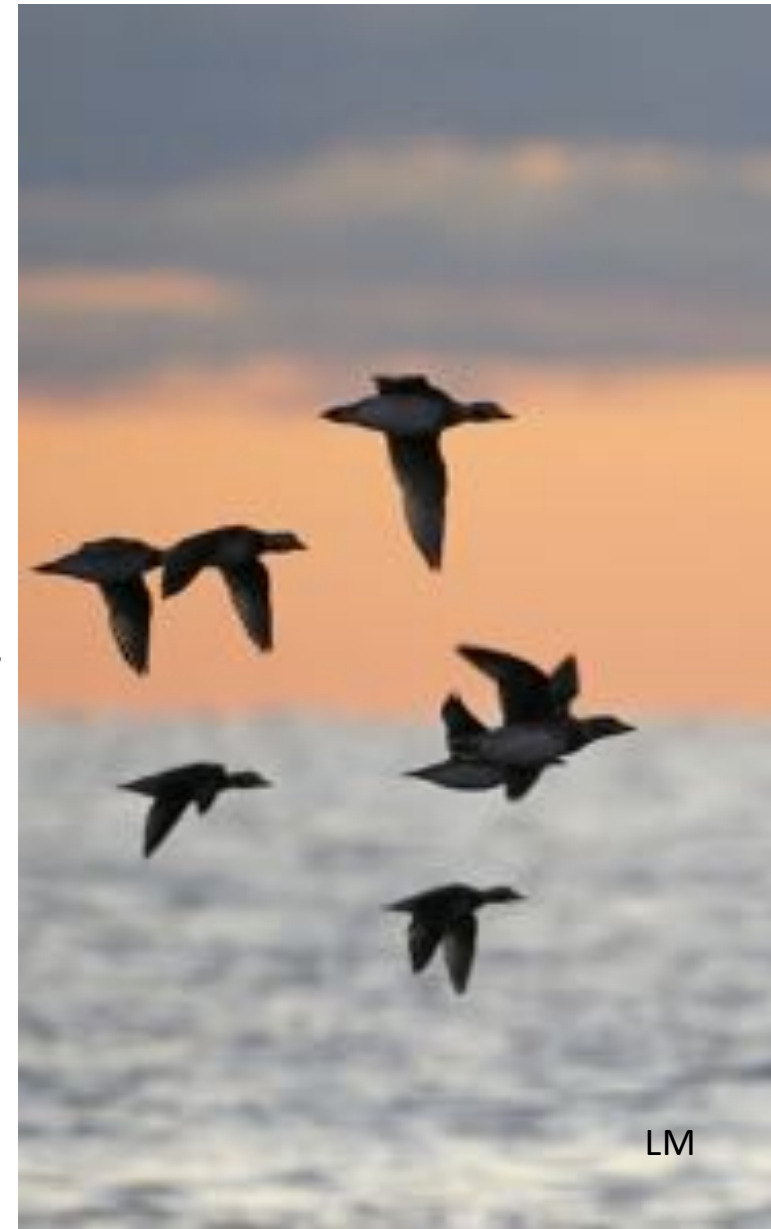
Lintuharrastajan kalenteri

- Heinäkuu
 - Lintumaailma hiljenee, poikasten hoidossa on tekemistä!
 - Heinäkuussa torniin seuraamaan kahlaajia!
 - Maastopoikasia ja pesintää voi seurata varovasti
 - Opettele nuorten lintujen tunnistusta
 - Kotipihan ja mökkipihan linnut
- Elokuu
 - Kahlaajat, esim. suokukko
 - Haikarat
 - Hyönteissyöjät ”katoavat”
 - Muuttoa, esim. naurulokki, metsäkirvinen
 - Syyslaulua, talitiainen, tiltalti
 - Nuorten sorsalintujen tunnistusta
 - Paljon lintuja, nuoria kömpelöitä ja rohkeita lintuja joka puolella

Lintuharrastajan kalenteri

- Syyskuu: muutto
 - Peipot (aamuisin), kyyhkyt, mehiläishaukat, valkoposkihanhet
 - Loppukuusta kurjet, petolinnut, hanhet
 - Harhailijoita
 - Paljon nuoria lintuja, tunnistus voi olla haastavaa
 - Hyviä paikkoja: lintutornit ja korkeat kalliot, niemenkärjet, pellot
- Lokakuu:
 - Aktinen hanhimuutto
 - Vaelluslinnut, vaihtelevasti: tiaiset, tikat, pöllöt, pähkinähakki
 - Joutsenten muutto
 - Pöllöjä voi kuulla syyssoitimella, esim. varpuspöllö, ilta- ja aamuhämärissä

Lintuharrastajan kalenteri

- Marraskuu
 - Puhdistetaan pönttöjä ja kiinnitetään uusia
 - Talviruokinnan voi aloittaa (sitoudu jatkamaan kevääseen)
 - Leuto alkutalvi houkuttelee rastaita, vesilintuja ja petoja viivyttämään
- Joulukuu
 - Talvella yksittäiset havainnot palkitsevat!
 - Saaristossa talvehtivia muuttolintuja
 - Tilhiä ja rastaita pihlajanmarjasadolla
 - Talvilintulaskentoja ja talviralleja
 - Seuraa Tiiraa ja Birdlifen tiedotteita, niin tiedät mitä lajeja juuri tänä talvena

Retkivinkkejä

- Pidä kirjaa kotipihan pinnoista
- Etsi itsellesi mieluista ja helposti saavutettavat paikat ja seuraa vuoden mittaan
- Lintutornit, kallionlaet, pellot, niemet hyviä muutonseurantaan
- Lähdä aikaisin, se palkitaan!
- Opettele peruslajit hyvin! Myös niiden äänet
- Kamera ja äänitin puhelimessa
- Retkeile erilaisissa ympäristöissä: niityt, pellot, havumetsät, lehdot, saaristo, järvenrannat, tunturi, aarniometsä
- Talvisin pihat, puistot ja ruokinnat loistavia kohteita

Materiaalia

- Lue Lintuharrastuksen perusteet -paketti Birdlifen sivuilta!
- Lintuharrastusoppaita kirjastosta
- Englanninkielistä materiaalia hakusanoilla: birdwatching, birding, ornithology

Kotitehtävä

Merkitse itsellesi muistiin lintuhavainto tai -havaintoja esim. kotipihasta käyttäen harjoiteltua merkintätapaa. Voit katsoa Tiirasta ohjetta.

- Käydään läpi ryhmissä ensi kerralla

Pvm, Kunta, Alue, Tarkka sijainti

Lintulaji, lukumäärä, koiraita/naaraita, (ikä ja puku), tila (paikallinen/muuttava)
(näkö- vai äänihavainto), klo, lisätietoja

Lintulaji 2 jne.

Kiitos!

- Nyt mahdollisuus osallistua Tringan kuukausikokoukseen, aiheena kiljuhanhi!
- Nähdään ensi viikolla to 12.9. klo 17.30 – 19.30